NATIONAAL FEEST OM DE STAATSREGELING VAN 1798

Mr. P.H. Damsté

Dit artikel is eerder verschenen in de "Biltsche en Bilthovensche Courant" van 29 januari 1937.
De spelling is aangepast.

Om de aanleiding te vinden voor het feest (in 1938, red.), waarvan wij hieronder enige gegevens uit de Biltse Gerechtsboeken zullen laten volgen, is een korte blik in onze vaderlandse geschiedenis waarschijnlijk niet voor ieder overbodig.
In januari 1795 was stadhouder Willem V uitgeweken naar Engeland, hiertoe genoodzaakt door de hernieuwde actie der patriotten, die deze maal steunden op de belangrijke hulp van de Fransen. Het nieuwe bewind verdeelde het land in 126 districten van 15000 zielen, terwijl elk district weer werd onderverdeeld in 30 grondvergaderingen, elk dus van 500 zielen. Elke grondvergadering moest een kiezer aanwijzen, terwijl de aldus verkregen 30 kiezers van een district een representant voor de Nationale Vergadering moesten kiezen. Deze vergadering kwam aldus op l maart 1796 bijeen en begon onmiddellijk met het voorbereiden van een nieuwe staatsregeling.

Na vele moeilijkheden, welke deels op geforceerde wijze werden overwonnen, kwam tenslotte een staatsregeling tot stand, welke bij plebisciet op 23 april 1798 werd aangenomen met ongeveer 152000 tegen 12000 stemmen. Dit feit nu, het aannemen van de nieuwe staatsregeling door het volk, moest gevierd worden, al was het alleen maar om de bevolking in wat meer enthousiasme voor het zo juist ingestelde regime te doen ontvlammen. Alvorens hier te beschrijven hoe dat feest in De Bilt gevierd werd, een enkel woord over de wijze, waarop de volksstemming gehouden werd, die een zo gunstig resultaat opleverde. [1])
De gehele Bataafse Republiek was, zoals reeds gezegd, verdeeld in 126 kiesdistricten, welke weer in grondvergaderingen waren onderverdeeld. De ,,agenten ter zuivering van de grondvergaderingen in het voormalig gewest Utrecht" richtten bij brief van 21 Maart 1798 het verzoek tot het intermediair of provisioneel gemeentebestuur van De Bilt om toezending

van de lijsten, waarop de stemgerechtigde burgers voorkwamen, die vóór 22 Januari 1798 [2]) leden van de grondvergaderingen waren geweest. Daarbij gevoegd was een extract uit een algemene instructie voor de zuiveringsagenten, waarin werd aangegeven wie al en niet als stemgerechtigden behoorden te worden beschouwd.
De gemeentebesturen zouden de lijsten nadat deze door de agenten waren herzien, weer terugontvangen met de last de stemgerechtigden voor zich te ontbieden en hoofd voor hoofd te doen afleggen de volgende verklaring:
„Ik verklaar mijnen onveranderlijken afkeer van het Stadhouderlijk Bestuur, het Foederalisme, de Aristocratie en de Regeringloosheid".
Vervolgens moesten de gemeentebesturen al de stemgerechtigden deze verklaring met hun handtekening laten bekrachtigen in een daarvoor bestemd boek en tenslotte behoorden de lijsten van deze burgers dan zo spoedig mogelijk weer aan de agenten te worden ingezonden.
In De Bilt verliep de zaak als volgt. Het gemeentebestuur zond de verlangde lijsten op 26 maart bij de agenten in. Daarop kwamen 97 stemgerechtigden voor, waarvan er 23 afvielen wegens vertrek, overlijden, faillissement, straf, enz. Op 2 april kwamen de lijsten, door de agenten gezuiverd, terug met verzoek de betreffende burgers op te roepen, de bovenomschreven eed (verklaring) te doen afleggen en ondertekenen, een en ander zo spoedig mogelijk, en daarna aan de agenten toe te zenden een kopielijst van allen, die de verklaring zouden hebben afgelegd, met opgave van hen, die zulks zullen hebben geweigerd.
Na de zuivering door de agenten stonden nog slechts 35 namen op de lijst. Van dezen hebben 24 de eed afgelegd, 4 zijn niet verschenen, de overigen kwamen wegens vertrek of anderszins niet in aanmerking. Hiermede was het zuiveringsproces echter nog geenszins ten einde.
Op 11 april schreven de agenten aan het gemeentebestuur:
„Medeburgers, Met leetweesen moeten wij U L. bij deezen kennisse geeven dat wij in het zuiveren Uwer stemgerechtigde, door imant op wien wij ons vertrouwen gesteld hadden, ten hoogste misleyd zijn geworden en dat wij daaromme van U requireeren de vorige aan U gezondene gezuiverde lijst te vernietigen en alzoo te houden of dezelve niet bestond, enz. enz."
De bij deze brief toegezonden gezuiverde lijst bevatte slechts 22 namen. Van dezen hebben tenslotte 16 de eed afgelegd, 3 waren naar elders vertrokken, 3 anderen gaven aan den oproep geen gehoor. Op 21 april kwam van de agenten nog een lijstje van 8 binnen, die tot het afleggen van den eed mochten worden toegelaten.
Men kan de gehouden volksstemming moeilijk anders zien dan als een hoogst willekeurige

vertoning en het voldoen aan een formaliteit, waaraan elke innerlijke waarde of betekenis ontzegd moet worden. Van de zoveel geprezen „vrijheid", een begrip waarvan men in die dagen den mond zo vol had, bleef bij deze „volksstemming" wel bitter weinig over. Anderzijds moet men bedenken, dat het van het grootste belang was de ontworpen staatsregeling er door te krijgen. In 1797 was een eerste ontwerp in stemming gebracht en door het volk verworpen. Men kon dit risico niet voor een tweede maal aanvaarden.
De nieuwe regeling moest aangenomen worden en de zuivering van de grondvergaderingen, waardoor men zich die zekerheid verwierf, was het middel dat men voor het beoogde doel ruimschoots gewettigd achtte.
Het lag volkomen in de lijn, dat van hogerhand gedecreteerd werd, dat en op welke wijze de gunstige uitslag van de volksstemming moest worden gevierd, opdat het volk toch maar goed zou beseffen, dat er belangrijke reden tot juichen was.
Het gemeentebestuur ontving van het Intermediair Administratief Bestuur van het voormalig Gewest Utrecht de volgende aanschrijving:
„ Medeburgers.
Daar het Plan van Staatsregeling voor het Bataafsche Volk op den 23e April laatstleden door eene uitsteekende meerderheid der Stembevoegde Burgeren is aangenomen, waardoor een eindpaal is gesteld aan alle tusschenregeeringen en die verwerringen en schokken, welke daaruit noodwendig voordvloeijen, en die niet dan schadelijk en verderflijk zijn, is het niet dan hoogstprijslijk, dat de gebeurtenis van dien blijden dag, aan welken, zoo wij hartelijk wenschen, ons jongste nageslag nog met blijdschap en dankzegging zal herdenken, op het plegtigst door de gantsche Bataafsche Republiek worde gevierd. Het Uitvoerend Bewind heeft derhalven beslooten, dat op den 19 Maij aanstaande een Nationaal Feest zal worden gevierd door de gantsche Bataafsche Republiek.
Het is ingevolge deszelfs aanschrijven, dat wij UI. gelasten, de volgende orde ter viering van dit Feest op meergemelde 19 Maij aanstaande in acht te neemen.

Art. l. Indien bij Ulieden Artillerij en Artilleristen zijn, zal het Geschut op Uwlieder last worden gelost des morgens ten 8, en des middags ten 12 en ten 4 uuren, ieder reize 21 schoten.
Art. 2. Ook zullen, bij aldien bij Uw-lieden Klokken en Klokkenspeeler zijn, de klokken beurtelings en wel van uur tot uur geluid en gespeeld worden.
Art. 3. Voor zoo veel zulks mogelijk is, zullen van de Toorens en het huis der Gemeente de Nationaale vlaggen worden uitgestooken.
Art. 4. Het Intermediair Gemeente Bestuur, of wel eene Commissie uit dezelve zal van hunne gewoone vergaderplaats, of het Huis der Gemeente,

door een Detachement Gewaapende Burgers of Militairen worden afgehaald, naa dat aan hetzelve de gewoone Honneurs zijn beweezen, en naa eene wandeling, worden geleid op de eene of andere publieke en daartoe geschikte vergaderplaats, alwaar de Prezident van het Bestuur aan de vergaderde Burgers of Militairen de nevensgaande aansprak zal doen. [3])
Art. 5. Het Intermediair Gemeente Bestuur zal de bij hen zijnde Gewapende Burgennagt, of Guarnizoen houdende Bataafsche of fransche Troepen, zoo Serganten, Corporaals, Tamboers als Gemeene Schutters, ongewapend bij elkander doen vergaderen op een daartoe geschikte plaats, des namiddags ten vijf uuren, en aan ieder der zelver doen uitreiken eene halve vles wijn, gereekend tegen 17 a 18 Guldens het anker, één en een half pond wit Brood en een half pond Oude Kaas, gereekend tegen 4 Stuivers het pond, teneinde zich met elkander te yervrolijken.
Art. 6. De Commandanten zoo der Gewaapende Burgers, als der Bataafsche en Fransche Troepen, zullen alvoorens eene door hen geteekende lijst aan het Intermediair Gemeente Bestuur overgeeven van het getal hunner manschappen, teneinde de uitdeeling van Wijn, Brood en Kaas daar naar door het gem. Bestuur te reguleeren.
Art. 7. De Intermediaire Gemeente Bestuuren zullen deze Lusten ten spoedigste overzenden aan het Intermediair Administratif Bestuur, teneinde die dadelijk aan den Agent van Oorlog der Bataafsche Republiek worden toegezonden, en de betaling daar van in behoorlijke orde zal kunnen geschieden. Heil en Broederschap. Geschreeven te Utrecht den 9 May 1798, Het vierde Jaar der Bataafsche vrijheid, enz."

Zoals men ziet werd zonder meer voorgeschreven hoe de gemeenten de „vreugdebedrijving" hadden te organiseren, ja, werd de president [4]) v. h. gem. bestuur de redevoering toegezonden, die hij bij deze feestelijke vreugdebetoning zou hebben te houden.
De Biltse annalen geven ons weinig bijzonderheden over het verloop der viering. Dat het evenwel in algemene zin een daverende vreugdestemming zal zijn geweest is niet waarschijnlijk. Wat immers de laatste twee dagen voor het feest plaats vond zal de animo tot feestvieren wel niet hebben aangewakkerd.
Op 17 mei ontving de president v. h. gemeentebestuur een brief van de „commissie ter reorganisatie der gem. besturen over het voormalige gewest „Utrecht", waarin hem gelast werd het Provisioneel gemeentebestuur tegen 18 mei, n.m. 6 uur te convoceren en dan nadere orders af te wachten. In deze vergadering van 18 mei, waarbij de president zelf niet aanwezig was, werd de leden v. h. gemeentebestuur een missive van genoemde reorganisatiecommissie ter hand gesteld, mededelende, *„dat het Colegie door Ulieden uitgemaakt wordende door ons is ontbonden gelijk wij hetzelve ontbinden bij dezen, enz.*

"De 7 leden [5]) gingen, zoals hun tevens werd bevolen, onmiddellijk uit elkander. Direct daarop werd, mede op bevel van de reorganisatiecommissie, na voorgaande klokslag afgelezen en aangeplakt een bekendmaking, dat het provisionele gemeentebestuur ontbonden was en in deszelfs plaats was aangesteld een intermediair gemeentebestuur, bestaande uit de burgers R. van Beek, W. v. d. Manden, C. Stam, P. van Diepeningen en W. Mulder, van wie de eerste twee dus ook in het ontbonden college zitting hadden gehad. De president, die zo botweg werd afgezet, was Jacob Christiaan de Graaf, die deze functie eerst sinds 1797 vervulde. Hij was tevens gadermeester (gemeenteontvanger); als zodanig bleef hij in functie waartegen blijkbaar geen overwegende bezwaren bestonden. In oktober 1799 werd hij ook weer hersteld in zijn ambt van schout, doch thans wenste hij deze post niet te aanvaarden. Nadat het bewind van 1798 door de constitutie van 1801 was vervangen, waarin men in diverse opzichten terugkwam op begane excessen, keerde Jacob Christiaan de Graaf in 1802 als schout terug, welk ambt hij vervolgens tot 1811 heeft bekleed. Het nieuwe college nam terstond de 18e mei zitting onder leiding van Cornelis Stam, die hiertoe door de Agenten was aangesteld. Het besloot een reglement van orde te maken voor zijn vergaderingen, met het ontwerpen waarvan burger van Diepeningen werd belast. [6]) Voorts werd besloten het oude dorpsreglement "openbaar te vernietigen als of hetzelve nooit bestaan had". Omtrent de bevolen feestviering lezen wij het volgende:

Nog is beslooten, terwijl men was geinformeert dat zulks op meest alle de Dorpen zoude geschieden en het nieuw aangestelde Bestuur Alhier, door de Agenten was aang'eraaden, omme op morgen zijnde den 19e deeser, en de dag welke is bepaald tot vreugde bedrijving over de aanneeming der staatsregeling, ook de opgezetenen alhier uittenoodigen om zich met elkanderen op die dag te komen vermaaken, op Brood, Bier en Kaas het welke ten huize van Coms. van der Kas zal worden gegeeven, alwaar de vergaaderkaamer van het Bestuur zal worden geëlimineert. Wordende dus aan Jan van Maurik besteld, om tegens voorsz. tyd te bezorgen 20 Fransche broeden tot 21/2 Stuiver het stuk, en aan Anthonij van Mydrecht 20 dito, en een oude kaas. En zullende door van der Kas werden geleevert 't bier, pijpen enz."

Dit stukje notulen geeft niet de indruk van grote spontaniteit. Het lijkt of het zo juist aangestelde gemeentebestuur de feestviering meer als een opgedragen verplichting gevoelde, dan dat zij nu juist uit de harten gegrepen was. Of het de 19e mei een geslaagd feest is geweest kunnen wij niet zeggen. Wij lezen slechts dat in de vergadering van 30 juni besloten is tot betaalbaarstelling van de volgende rekeningen

voor leveranties, *„geschied bij gelegenheid der vreugde bedrijvinge over 't aanneemen der staatsregeling".*
C. van der Kas voor leverantie van Bier, Pijpen, Kaarse voor 't gebruik der Kaamer enz. een somma van 16 g. 12 st.
Anthonij van Mijdrecht voor leverantie van 20 fransche broeden tot 2½ Stuiver het stuk en een oude kaas, een somma van [7]) Jan van Maurik voor leverantie van 4 brooden als boven [7]) en aan den Secretaris, voor verschot aan een NationaaleVlag 13 g. 13 st.
Wanneer men de plaatselijke toestand van De Bilt in die tijden beziet is het ook zo goed te begrijpen, dat hier geen grote belangstelling bestond voor de nationale feestviering op 19 mei. Enerzijds is het onwaarschijnlijk, dat de bevolking, toen vrijwel uitsluitend bestaande uit boeren en eenvoudige handwerkslieden, veel belang stelde in de menigvuldige staatsgrepen en wijzigingen in de politieke toestanden. Anderzijds moet men bedenken, dat de bevolking van De Bilt toen reeds gedurende vele jaren was en werd geplaagd door de elkander telkens maar weer opvolgende inkwartieringen, waarvoor De Bilt door haar ligging blijkbaar ten zeerste in de termen viel. Wat het gemeentebestuur in de loop van die jaren ook probeerde opdat hierin wat verlichting kwam, het mocht niet veel baten. Gewin vertelt ons uitvoerig welk een zware druk deze inkwartieringen op ons dorp en haar ingezetenen in die tijden hebben uitgeoefend.

[1]) In 'beknopter vorm wordt ons dit ook reeds verteld door Everard Gewin in „De Bilt, een Utrechts dorp in vroeger eeuw", pag. 29.
[2]) Dit was de dag, waarvan de nieuwe landsregering dateerde.
[3]) Deze aanspraak werd later afzonderlijk toegezonden.
[4]) De in het stadhouderlijk tijdperk bestaande namen „Schout en schepenen" hadden plaats moeten maken voor „president en leden van het gemeentebestuur". In september 1802 werd de titel van schout hier weer in ere hersteld en met den titel keerde de persoon weer terug, die het laatst het schoutsambt had bekleed.
[5]) Wessel van der Manden. Lodewijk van Putten, Reyer van Woudenberg, Hendrik van Dijk, C. Kouwenhoven, P. van Broekhuijzen en Rijk van Beek.
[6]) Van Diepeningen was toentertijd de schoolmeester in De Bilt.
[7]) Niet ingevuld.